

EKOLOGIYA VA ATROF MUHITGA INSONNING
TA'SIRI

Rahimova Hilolaxon Rustamjonovna
Xabibullayev Ne'matillo Ubaydullayevich

Central Asian Medical University

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qiligan: 20.05.2024
Qayta qabul : 22.05.2024
Saytda mavjud : 23.05.2024

Muallif (lar)
*H.R.Rahimova
N.U. Xabibullayev

Muallif bilan aloqa

<https://orcid.org/0009-0005-5281-0851>

hilolaxon.rahimzoda.87@bk.ru

© Muallif. H.R.Rahimova va boshqalar

UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:

<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti

Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kundagi dolzarb muammo atrof muhit va tabiatga korsatilayotgan moddiy zararlar, va inson orni bunda qanchalik ekanligi ko'rsatilgan. Shuningdek hozirgi kunda atrof muhitni muhofaza qilish global muammo bolib turganligi sabablari uni oldini olish keltirilgan.

Kalit so'zlar: Energetika, Atmosfera, Yoqilg'i, ishlab chiqarish, Atom elektr stansiyalari, sanoat, neft, ekologik muammolar, ozon qatlami.

Аннотация: В данной статье показано, что актуальной проблемой современности является материальный ущерб окружающей среде и природе, а также роль человека в этом. Также приведены причины, по которым охрана окружающей среды сегодня является глобальной проблемой и ее предотвращение.

Ключевые слова: Энергетика, Атмосфера, Топливо, производство, Атомные электростанции, промышленность, нефть, экологические проблемы, озоновый слой.

Annotation: This article shows that today's actual problem is material damage to the environment and nature, and the role of humans in it. Also, the reasons why environmental protection is a global problem today and its prevention are given.

Key words: Energy, Atmosphere, Fuel, production, Nuclear power plants, industry, oil, ecological problems, ozone layer.

Atrof muhitni muhofaza qilish, hozirgi kunda bu masala hammani birdek o'ziga jalb qilib kelmoqda. Atmosferani ifloslantiruvchi chiqindilar odatda ikki qismga bo'linadi: gazsimon va qattiq moddalar, shundan gazli moddalar butun chiqindilarning 80%, qattiq moddalar 10%, va qolgan ulushi boshqa sohalarga to'g'ri keladi. Atmosferani ifloslantiruvchi manbalarni tabiiy va sun'iy jarayonlar tashkil qiladi. Tabiiy manbalarga chang, changto'zon, vulqonlarning otilishi va boshqalarga xos. Tabiatning inson va jamiyat uchun ahamiyati juda katta va turli-tumandir. Uni inson ehtiyojini qondirish jihatlariga qarab, iqtisodiy, ilmiy, sog'lomlashtirish, tarbiyaviy va estetik kabi ahamiyatlarini farqlash mumkin.

Iqtisodiy ahamiyati deyilganda undagi resurslardan (havo, tuproq, minerallar, o'simlik va hayvonlar) turli ishlab chiqarish jarayonlarini tashkil etishda asosiy moddiy manba sifatida foydalanish tushuniladi.

Ilmiy ahamiyati shu bilan belgilanadiki, insonning barcha bilimlari negizida tabiat va undagi turli jarayonlarni kuzatish, o'rganish, tahlil etish va amaliy xulosalar qilish yotadi.

Sog'lomlashtirish ahamiyati deyilganda sof tabiiy unsurlar (musaffo havo, toza suv, unumdor tuproq, bahavo o'rmon)ning va shifo beruvchi tabiiy modda va jarayonlarning inson salomatligiga ijobiy ta'siri tushuniladi.

So'nggi yillarda olimlar atmosferaning ozon qatlamining yupqalashib, yemirilib borayotganini ta'kidlashmoqdalar. Ozon qatlami ultrirabinafsha nurlarning zararli ta'siridan tirik jonzotlarni himoya qiladi. Bu jarayon ayniqsa sayyoramiz qutblarida tez kechmoqda. U yerda "Ozon tuynigi" hosil bo'lishi kutilmoqda.

Umumsayyoraviy ekologik muammolar sifatida aholining shiddatli tarzda tartibsiz ko'payib borishi xomashyo va energetik resurslarning kamayib borayotganligi, havo, suv, tuproqlarning ifloslanishi bilan bog'liq bo'lgan muammolarni aytib o'tish mumkin.

Shuningdek, Ozon tuynigi, havo tarkibida CO miqdorining oshib borishi, yerda o'rtacha haroratning ortib borishi kabi hollarini ham umumbashariy ekologik muammolar guruhiga kiritish mumkin.

Mintaqaviy ekologik muammolar ta'sir ko'Mamiga ko'ra sayyoramizning alohida hududlari yoki davlatlariga xos bo'lgan muammolardir. Masalan, Markaziy Osiyodagi Orol muammosi, Afrikaning ba'zi hududlaridagi qurg'oqchilik va qahatchilik, G'arbiy Yevropa va Amerikadagi ba'zi kuchli industrlashgan hududlarga xos muammolar mintaqaviy ekologik muammolardir.

Yuqoridagi fikrlarni qisqacha quyidagicha izohlash mumkin:

- insonlar o'zlarining turli ehtiyojlarini qondirish jarayonida tabiatga ta'sir o'tkazadilar;

- insonning tabiatga ta'siri boshqa tirik mavjudotlamikidan farqli o'laroq uning ongi tufayli boshqariladi;

- insonning tabiatga ongli ta'siri kuchayib borishi bilan tabiatda modda va energiya almashinuvining yangi, antropogen turi qaror topadi va u tabiatda kechadigan jarayonlarda sezilarli rol o'ynay boshlaydi;

- tabiatga inson ta'sirining kuchayishi va bu jarayonda tabiat va jamiyat qonuniyatlariga yetarli e'tibor bermaslik yoki ularning buzilishi oqibatida tabiat-jamiyat tizimida salbiy o'zgarishlar sodir bomadi. Bunday o'zgarishlar inson va jamiyatning hayotiy sharoitlarini og'irlashtiradi va turli ekologik muammolarni keltirib chiqaradi.

- insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida atrof-muhit holatini borgan sari yomonlashib borayotganligi tabiat va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlarning kuchayib borayotganligi bilan izohlanadi;
- tabiat va jamiyatdagi salbiy

o'zgarishlarning oldini olish va bartaraf etish ko'p jihatdan har bir shaxs va jamiyat a'zolarining ekologik bilim darajasiga bog'liq. Shuning uchun ekologik ta'limni chuqurlashtirish hozirgi davrning eng dolzarb muammolaridan biridir.

Xulosa: Hozirgi kundagi dolzarb bo'lib kelayotgan muammolar, inson faoliyati natijasida bitta korxonada chiqindilari bilan atmosfera, daryo, ko'l ifloslanishi, o'rmonlar yo'qolib ketayotgani va hatto olimlar atmosferaning ozon qatlamining yupqalashib, yemirilib borayotganini ta'kidlashmoqdalar.

Bugungi kunda Sanoat, Iqtisodiyat jadal suratlar bilan rivojlanmoqda ammo ekologiya esa tobora zaiflashib bormoqda. Buni oldini olish maqsadida har bir inson ko'chat ekishi zarur ana shunda biz tabiatni kelajakka ishonib topshira olamiz. Atmosferani muhofaza qilish bu borada chiqindisiz va kam chiqindili ishlab chiqarish texnologiyasini qo'llash yuqori samara beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Reference List)

1. "Ekologiya o'quv qo'llanma", To'xtayev A.S Toshkent 1998 y.
2. "Umumiy ekologiya" darslik, A. Ergashev. Toshkent 2003 y.
3. "Ekologiya va atrof –muhitning muhofaza qilish asoslari", "Musiqqa" nashriyoti. P.S. Sul'tonov. Toshkent 2007 y.
4. "Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish o'quv qo'llanma", Xo'janazarov. O'. E. Yoqubjonov. SH. Toshkent 2018 y.